



ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE SIBIU
RO – 550024 Sibiu, Bulevardul Victoriei, 40

Tel. director: 0269 206856; centrală: 0269 212604; fax: 0269 216605
e-mail: secretariat@icsusib.ro; www.icsusib.ro; CIF: 4241214



REZUMATELE

SESIUNII ANUALE DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

**Științele socio-umane la începutul
mileniului III**

Ediția a XV-a

9 decembrie 2022
Sibiu

SECȚIUNEA I

ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE MEDIEVALĂ

Noi descoperiri aparținând neoliticului timpuriu de la Limba-Oarda de Jos (jud. Alba)

Marius Ciută

Cercetările preventive ocazionate de construirea Autostrăzii A10 (Sebeș-Turda), au necesitat deschiderea unei suprafețe considerabile de investigat, peste 100.000 mp, în cadrul sitului de la Limba-Oarda de Jos (jud. Alba), cu acest prilej fiind surprinse numeroase situații stratigrafice și contextuale care au relevat o imagine clară, completă, asupra succesiunii locurilor neolitice din acest areal. Amprenta proiectului de infrastructură a traversat, de la sud la nord, zona centrală a sitului menționat. Comunicarea va surprinde cea mai veche locuire de aici, aparținând Culturii Precriș (sau primei faze a complexului cultural Starčevo-Criș), respectiv primului orizont de neolitizare a spațiului transilvănean. Utilizarea unor tehnici și metode moderne de cercetare, oferă posibilitatea reluării problematicei acestui domeniu de pe noi poziții.

Considerații privind dieta vegetală a comunităților antice din arealul orașului Apulum (jud. Alba)

Beatrice Ciută

Prin prezenta comunicare științifică ne propunem să aducem informații inedite privind dieta vegetală a comunităților antice care au trăit în proximitatea orașului Apulum. Apelând la o metodă complementară arheologiei, respectiv arheobotanica, aceste informații de specialitate ne ajută în demersul propus, astfel încât alimentația populațiilor antice care este o parte importantă a vieții umane, poate fi accesibilă cercetătorilor avizați ai perioadei zilelor noastre.

Enclava bulgară sau grupul Blandiana A din nordul Dunării în secolele IX–X

Aurel Dragotă

In memoriam Kurt Horedt

Studiul de față conturează tabloul arheologic și istoric al *enclavei bulgare* de la nordul Dunării din secolele IX-X. Urmele acesteia, reunite corect de Kurt Horedt în *grupul cultural Blandiana A*, sunt evidențiate în descoperirile de la Alba Iulia- *Stația de Salvare* (orizontul I), Blandiana- *La brod*, Sebeș, Ciugud, Micești și Șard, ultimele două fiind legate de o „*regrupare bulgară*”, survenită odată cu pătrunderea maghiarilor în zonă, în prima jumătate a secolului X.

În cadrul acestei enclave, se remarcă elemente romanice, sud-dunărene dar și reminiscențe din mediul Saltovo. Elementele păgâne dar și creștine, reflectă situația tensionată politico-religioasă din Primul Țarat bulgar și diferendul dintre Boris și Vladimir-Rasate.

Orăștie Dealul Pemilor X2: o analiză topografică a necropolei

Ioan Marian Țiplic

Cercetarea arheologică a necropolei de la Orăștie Dealul Pemilor X2 a început în anul 1992, când, cu prilejul cercetării arheologice ce viza situl neolitic, aparținând culturii Turdaș, au fost descoperite primele morminte ale unei necropole datată în evul mediu timpuriu. Cercetarea a fost oprită în anul 2006 după ce au fost descoperite 71 de morminte (dintre care două sunt morminte cenotaf).

Analiza necropolei permite obținerea unor date cu privire la stratificarea socială ilustrată de existența unor zone în care se concentrează mormintele cu inventar funerar bogat și complex. Astfel, topografia acestei necropole poate fi un element care să contribuie la înțelegerea modului de organizare a comunității căreia i-a aparținut.

Biserica Mănăstirii Franciscane din Orăștie în lumina cercetărilor arheologice

Zeno-Karl Pinter

În cadrul cercetărilor arheologice desfășurate la Orăștie în perioada 1991–2005, în anul 1994, a fost abordată cu un sondaj arheologic și biserica mănăstirii franciscane. S-a cercetat o secțiune plasată la îmbinarea corului cu nava, pe latura de nord a edificiului. Cu acest prilej s-a surprins fundația veche, realizată în stil gotic și s-a observat că noul edificiu ecleziastic refolosește aceste fundații vechi. Existența unei mănăstiri a minoriților este atestată documentar în 1309 pentru ca în secolele XV–XVI edificiul să fie părăsit. Ruinele sunt refolosite în secolul al XVIII-lea când se reclădește mănăstirea și se reia viața monastică în Orăștie.

Dincolo de biserica parohială: despre capelele dispărute ale bisericii medievale din Cisnădie

Maria Crîngaci Țiplic

Cisnădia, asemănător cu Sibiul, este o localitate întemeiată în timpul regelui arpadian Geza II (1141-1161) și care face parte dintre așezările planificate de colonizare germane. Cu toate că prima atestare documentară a așezării provine din anul 1323, când este atestată direct ca oraș, prezența bisericii romanice indică o vechime a localității încă de la începutul secolului al XIII-lea, chiar încă din a doua jumătate a secolului al XII-lea. Biserica fortificată din Cisnădie este un monument medieval bine cunoscut de către specialiști și un obiectiv turistic îndrăgit de vizitatori. Cu toate acestea, este un monument medieval care are încă multe aspecte nedezevăluite. În studiile de specialitate se remarcă o lipsă a unei imagini de ansamblu asupra capelilor dispărute care au funcționat în jurul bisericii parohiale medievale din Cisnădie. Prin titlul propus dorim să prezentăm evoluția și topografia capelilor medievale din Cisnădie, studiul pornind de la cercetările arheologice desfășurate în anii 2019-2020, care au dezvelit parțial fundațiile uneia dintre capelele medievale care au gravitat în jurul bisericii parohiale din Cisnădie.

Cercetări arheologice la biserica fortificată din Valea Viilor, jud. Sibiu

Adrian Șovrea

În luna noiembrie 2022 cu ocazia unui proiect de renovare a bisericii fortificate din Valea Viilor au avut loc săpături arheologice preventive la incinta fortificației, pe latura de nord și de sud a bisericii și un diagnostic în interiorul bisericii. În urma cercetării au fost dezvelite fundațiile unei structuri mai vechi ce pot ține de o capelă sau o sacristie anterioară și morminte, dintre care unul tăiat de un contrafort al bisericii actuale. La nivelul incintei au fost dezvelite fundațiile unui turn anterior. În interiorul bisericii s-a făcut o secțiune pentru a verifica stratigrafia, iar în urma săpăturii s-a constatat un nivel de călcare aflat la 50 cm de actualul nivel de călcare și care era din pavaj de cărămidă.

Cercetări arheologice în centrul orașului Dumbrăveni, județul Sibiu

George Tomegea

Refacerea zonei centrale a orașului Dumbrăveni a oferit prilejul realizării cercetării arheologice. Ultimele cercetări arheologice mai importante realizate în zona centrului orașului au avut loc acum mai bine de 30 de ani, când P. Munteanu Beșliu a realizat cercetări la biserica nobiliară din Dumbrăveni precum și în incinta castelului Apaffi. Istoria centrului orașului Dumbrăveni este cunoscută într-o oarecare măsură doar din perspectiva izvoarelor scrise și cartografice, dar și a imaginilor de factură recentă. Din sursele amintite, știm că zona era una mlăștinoasă, făcând parte la un moment dat din sistemul de fortificare al castelului Apaffi, că în acest areal ar trebui să se regăsească ruinele primei biserici construite de armenii colonizați aici, precum și ale Halei Centrum, locul în care negustorii armeni își desfășurau activitatea. Cercetarea noastră s-a concentrat în zona centrală a parcului Timotei Cipariu conducând la descoperirea ruinelor prăvăliei amintite, precum și urme ale vechiului canal, fiind găsite foarte multe materiale ceramice și vitrice, piese din fier, dar și un număr semnificativ de monede.

Indulgențele bisericilor săsești (sec. XIII–XV)

András Bándi

Indulgențele au căpătat odată cu reforma protestantă o conotație negativă, desigur pe bună dreptate. Totuși, ele nu au fost introduse pentru a servi scopuri comerciale. Pervortirea lor a intervenit succesiv, pe măsură ce teologia a fost adaptată unei practici penitențiare elaborate. În comunicarea mea îmi propun o analiză a unui eșantion de zece indulgențe acordate bisericilor de pe Pământul Crăiesc pentru a evidenția motivele și substratul lucrativ al indulgențelor în beneficiul comunităților locale: în special adunarea de fonduri pentru construirea și dotarea bisericilor, dar și a lucrărilor de reparații și întreținere a fortificațiilor din jurul acestora. Contribuția se axează de asemenea și pe relațiile dintre cei care solicitau indulgențele și înalții ierarhi care le acordau, ele fiind mai lesne de urmărit în cadrul parohiilor din orașe. În cazurile unde există surse primare și literatură secundară îmi propun o urmărire a realizărilor propuse prin indulgențele emise, în marea lor majoritate pentru 40, în cazuri excepționale pentru o sută de zile.

***Arheologie intra muros și extra muros.
Cercetările arheologice din municipiul Sibiu din perioada 2020–2022***

Alexandru-Florin Cioltei

Municipiul Sibiu este un oraș într-o permanentă stare de modernizare și expansiune. Aceste procese, vizibile în mai multe zone ale orașului au necesitat și cercetări arheologice.

Astfel, dorim să prezentăm rezultatele a două dintre acestea. Pe de-o parte, este cazul străzii Alexandru Papiu-Ilarian, localizată în centrul municipiului Sibiu, unde lucrările de reabilitare a drumului au scos la suprafață o serie de construcții, ce ne ajută să stabilim o cronologie a dezvoltării peisajului urban din zona respectivă, *intra muros*.

Cel de-al doilea punct cercetat se află pe strada Abatorului, unde un dezvoltator privat dorește să ridice o serie de clădiri. Astfel, s-a impus cercetarea arheologică a zonei, aflată în afara centurii de fortificații a orașului, în imediata apropiere de malurile râului Cibin. Cercetările arheologice din zonă au relevat existența unor lacuri amenajate cu secole în urmă.

Prin prezentarea de față dorim să reliefăm informațiile obținute în cadrul acestor cercetări din sfera arheologiei urbane pentru a completa imaginea dezvoltării orașului Sibiu.

Tezaure pierdute? Valorificarea istorică a informațiilor judiciare privind braconajul arheologic din Munții Orăștiei

Claudiu Purdea

Braconajul arheologic din Munții Orăștiei a reprezentat flagelul ce a afectat grav integritatea patrimoniului cultural în special în zonele cunoscute pentru descoperirile de tezaure. Astfel, siturile incluse în lista patrimoniului mondial UNESCO din Munții Orăștiei și cele ale Dobrogei au constituit zonele roșii ale acestui fenomen infracțional. Pe lângă deja celebrele și amplu mediatizatele tezaure monetare (monede grecești, dacice ori romane), respectiv orfevro-monetare (spirale, colane, coliere și cercei), activitatea operativă a autorităților judiciare a scos la iveală un laborios sistem de sustragere și valorificare prin intermediul unor filiere sârbe, ce au facilitat comercializarea unui număr impresionant de artefacte sustrate de braconierii români.

Multitudinea dosarelor înregistrate în domeniul infracționalității patrimoniului cultural a determinat autoritățile judiciare să își concentreze activitatea pe cauzele în care au identificat bunurile și le-au putut repatria, disjungând alte fapte în care efortul investigativ necesita o perioadă mai amplă pentru recuperarea obiectelor furate. Întrucât tabloul *puzzle* al criminalității „gulerelor albe” este atât de complex, o parte din aceste spețe au rămas efectiv în nelucrare. Pornind de la aceste informații, prin comunicarea mea, propun scoaterea în evidență a câtorva studii de caz despre care există indicii rezonabile ale furtului și valorificării altor tezaure de la Sarmizegetusa Regia, ori din siturile componente ale rezervației arheologice din Munții Orăștiei.

Arheologia publică: relația dintre arheolog, descoperire arheologică și jurnalism

Oana Alina Dichel

Arheologia publică este practica de a prezenta publicului larg datele arheologice obținute în urma unor cercetări de teren precum și posibilele interpretări ale acestora. Scopul acesteia este de a antrena interesul publicului, trecând prin ceea ce au învățat arheologii, cu ajutorul cărților, broșurilor, expozițiilor muzeale, prelegerilor, programelor de televiziune, site-

urilor și săpăturilor deschise vizitatorilor. Unul dintre punctele esențiale ale arheologiei publice este diseminarea informației în afara mediului academic și științific și acest aspect reprezintă o adevărată provocare pentru arheologi, care trebuie să transmită o informație corectă, clară apelând la un limbaj accesibil publicului larg. Provocarea este cu atât mai mare, cu cât mediul on-line a devenit o sursă de promovare și informare, uneori în timp real, cu beneficii și dezavantaje deopotrivă.

Arheologul este o sursă primară de informare pentru jurnalist iar informația pe care acesta o pune în circulație în foarte puține situații, interviu sau citare, o poate controla pentru a ajunge nealterată la receptor; în cele mai multe cazuri ea îmbracă perspectiva celui care o redactează.

Dacă excludem comunicatele de presă venite din partea instituțiilor, muzeelor, universităților și altor organizații care intră în contact cu patrimoniul, majoritatea știrilor care abordează arheologia și descoperirile arheologice intră în categoria știrilor senzaționale, fapt dovedit prin utilizarea anumitor expresii sau cuvinte, spre exemplu: cea mai veche așezare, cel mai mare obiect, prima scriere etc. Iar cea de a treia categorie de știri de la care arheologia nu face excepție, sunt știrile de scandal. Atât știrile de scandal cât și cele senzaționale sunt în primul rând în interesul jurnalistului în a le face cunoscute pentru a atrage mai mulți consumatori.

Dezvoltarea rețelelor de socializare permite arheologilor să informeze publicul direct scăpând de un filtru, interpretarea informației rămânând la atitudinea receptorului. În urma pandemiei Covid-19, un număr semnificativ de muzee și-au desfășurat activitatea cu publicul în spațiul on-line și prin urmare am asistat la un volum mai mare de informații arheologice publicate în acest format.

SECȚIUNEA A II-A ISTORIE PREMODERNĂ ȘI MODERNĂ

Administrația Brașovului la începutul secolului al XVII-lea: izvoarele unei arhontologii urbane

Julia Derzsi

În absența registrelor de protocol ale consiliului orășenesc sau a cărților orășenești, care sunt principalele surse ale arhontologiei urbane, registrul consiliului orășenesc brașovean modern timpuriu poate fi reconstituit în mare parte din scrisori ale breslelor, registre de socoteli, testamente și evidențe succesoriale, sau din alte tipuri de surse urbane, cum ar fi cronici sau jurnale orășenești. Arhontologia urbană a unuia dintre cele mai mari orașe din Transilvania, Brașovul, a fost întocmită în 1916 de Friedrich Stenner (*Die Beamten der Stadt Brasso / Kronstadt von Anfang der städtischen Verwaltung bis auf die Gegenwart*, apărut în *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, Bd. 7, Beiheft 1), dar, întrucât materialul se concentrează pe indivizi, nu este potrivit pentru a studia schimbările din structura administrativă.

Scopul prezentării este de a arăta posibilitățile pe care sursele narrative le oferă pentru realizarea arhontologiei urbane. De exemplu, jurnalul lui Andreas Hegyes, căpitan și consilier orășenesc al Brașovului, scris între 1613 și 1617, conține două liste de consilieri, care înregistrează nu numai faptul alegerii, ci și ierarhia membrilor aleși. Listele consilierilor, împreună cu datele din registrele de socoteli, contribuie la crearea unei imagini complete a organului de conducere al orașului. În același timp, jurnalul conține informații foarte detaliate despre multe aspecte ale administrației urbane, oferind o perspectivă asupra interconexiunii elitei politice și intelectuale care a condus orașul, a rețelei de relații familiale și personale și a luptelor pentru putere care au avut loc într-o perioadă de evenimente istorice extraordinare.

Orașul Roman și satele din jur într-un plan militar inedit din 1770

Dan Dumitru Iacob

Scopul comunicării constă în prezentarea celui mai vechi plan topografic al orașului Roman și al împrejurimilor sale, din 1770, descoperit de curând în arhivele ruse. Planul a fost realizat în timpul ocupației militare ruse a Moldovei, din timpul Războiului Ruso-Turc din 1769–1774, și acoperă o suprafață de aproximativ 250 km², în care sunt incluse orașul Roman și 12 sate din apropiere. Din perspectivă cartografică, planul surprinde un peisaj geografic notabil diferit față de cel actual, mai ales în ceea ce privește rețeaua hidrografică, precum și alte forme de relief, rețeaua rutieră principală, structura orașului Roman și amplasamentele obiectivelor ecleziastice și militare. Cu acest prilej, ne-am propus să evidențiem caracteristicile tehnice ale planului, să aflăm motivele pentru care a fost executat și să identificăm cele mai importante informații istorice și topografice pe care le conține.

***Comportament onomastic și schimbare socială în comuna Șalcău, comitatul/județul
Târnava Mare, Ungaria/România, 1876–1925***

Ioan Popa

Analizarea numelor alocate nou-născuților permite o incursiune în cele mai profunde structuri mentale și comportamentale ale unei populații. Structurile conservatoare, bazate pe solidarități și atașamente familiale, de neam, religioase, și cele progresiste, de natură individualistă, dezvoltă comportamente onomastice specifice precum concentrarea tipologică și calendaristică, relocarea inter- și intragenerațională, respectiv diversificarea și amplificarea onomastică. Primul stadiu analitic urmărește determinarea ponderii și frecvenței onomastice, două variabile definitorii pentru locul deținut de un tip onomastic în viața populației analizate. Rezultatele redau principalele axe existențiale, proiectate în plan social și religios. Pentru surprinderea procesului de modernizare, foarte relevant este coeficientul de diversificare onomastică. Schimbările survenite în comportamentele onomastice sunt relaționate cu interferențele culturale.

***Tematica informațiilor despre sași în paginile publicațiilor culturale românești din
Transilvania (finalul secolului al XIX-lea)***

Alexandru Nicolaescu

Presa reprezintă una din principalele surse documentare pentru a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În această perioadă ea și-a atins potențialul maxim al impactului asupra cititorilor, nefiind concurată de alte mijloace de diseminare a informațiilor.

Având în vedere aspectele menționate, în comunicarea de față ne-am propus să surprindem câteva din tematicile pe care revistele culturale ale românilor din Transilvania le-au dezbătut în legătură cu vecinii lor sași. Acolo unde a fost posibil, am identificat și autorii articolelor, pentru a releva cine și cum a scris despre subiectele analizate. Cercetarea noastră s-a oprit asupra tematicilor și discursului, fără a intra în detalii legate conținutul informațiilor transmise.

Pentru realizarea prezentării am studiat, în special, revistele: *Familia*, *Archiva pentru filologie și istorie*, *Transilvania*, și ziarele *Tribuna*, *Federațiunea* care au susținut o semnificativă componentă culturală în paginile lor.

***Elita culturală din România și clasa muncitoare. Studiu de caz: Panait Istrati și muncitorii
din portul Brăila în primul deceniu al secolului XX***

Alin Burlec

Avansul tehnologic și științific era văzut ca fiind eminent pozitiv de către cea mai mare parte a elitelor politice și culturale, dar și de o parte a oamenilor de rând. Socialiștii români nu făceau notă discordantă de la acest trend, însă problema elevatoarelor moderne din portul Brăila pune în dificultate discursul socialiștilor cu privire la avansul tehnologic ce trebuia să vină în ajutorul muncitorilor. De asemenea, un neajuns al studiilor privitoare la mișcarea muncitorească din România este faptul că ele nu se bazează aproape deloc pe jurnale sau scrisori deoarece foarte puține surse de acest fel au fost produse în epocă ori s-au păstrat în arhive. În încercarea de a depăși măcar parțial un astfel de neajuns, propunem folosirea unui tip de sursă alternativă alături de sursele folosite în mod obișnuit, și anume în acest caz literatura sub forma romanelor autobiografice „Codin” și „Casa Thuringer” din seria „Adrian Zografi” scrise de Panait Istrati.

SECȚIUNEA A III-A ISTORIE CONTEMPORANĂ

Evoluția industriei sibiene (1919–1939): întreprinderile industriale

Iustina Drăgan (Fieraru)

Județul Sibiu, localizat în mijlocul țării, în apusul regiunii Brașov, mărginit de Munții Cibinului și de cei ai Făgărașului, ce fac punct comun la Turnul Roșu, considerat în epocă unul dintre cele mai frumoase județe ale Ardealului, a reprezentat în deceniile interbelice nu doar un centru de viață culturală și spirituală românească, dar și unul de intensă viață economică. Industria sibiiană se baza în principal pe exploatarea și valorificarea resurselor naturale deținute de județ, în special a gazului metan, însă și celelalte ramuri industriale erau bine reprezentate în cadrul județului și orașului. Ramura metalurgică era reprezentată de renumita fabrică a lui Andreas Rieger sau de Uzinele Hess S.A. unice în producția de cântare, ramura alimentară de către „Lica” Industrie de alimente Carol Albrecht și „Amylon” S.A. pentru industrializarea cartofilor, industria forestieră de cea mai mare fabrică de cherestea din țară - S.A. forestieră „Feltrinelli”, reprezentantă a unui grup italian din Milano, situată în comuna Tălmăciu, industria berii de către Fabrica de bere „Trei Stejari”, Fabrica de bere Th. Binder și Fii din comuna Sadu, Fabrica Johann Habermann etc. În județul Sibiu, ramura textilă era concentrată cu deosebire în comuna Cisnădie, unde funcționau celebrele fabrici de postav, pături și covoare, dar și în oraș.

Scindarea Partidului Național în două tabere: „activistă” și „pasivistă”. Situația de la nivelul Județului Sibiu din anul 1926

Ana Maria Ilinca

Odată cu venirea la putere a Partidului Poporului, a avut loc diferențe de opinii la nivelul conducerii Partidului Național. Unii nu doreau alianță cu Partidul Poporului, în schimb, Vasile Goldiș, Lapedatu și Lupaș sprijineau guvernarea, ba chiar au și acceptat mandate în Guvern. În consecință, în cadrul Partidului Național, două grupări începeau să existe începând cu anul 1926, pe de o parte cea de sub conducerea lui V. Goldiș, iar pe de altă parte cea a lui I. Maniu.

Gazeta *Cuvântul Poporului* a prezentat gruparea lui Goldiș ca fiind „adevărații” reprezentanți ai Partidului Național. De altfel, gruparea era denumită „mișcarea activistă”, întrucât dorea să se implice din punct de vedere politic, ceea ce a și făcut prin intrarea în Guvernul lui Averescu. Totodată, susțineau că nu vor renunța la principiile Partidului Național, pe care le vor urma în continuare și că rămân în continuare membrii partidului, doar că sub conducerea lui V. Goldiș. Pe de altă parte, gruparea lui Maniu îi acuza pe cei trei de trădare și a comunicat publicului larg excluderea lor din Partidul Național.

Ambele grupări încercau să demonstreze că se bucură de sprijinul cetățenilor, în acest sens, în paginile ziarelor erau expuse adunările politice organizate de către aceștia în județul Sibiu. Așadar, cele două tabere din Partidul Național se contrariau frecvent, maniștii îi atacau pe goldiști, în paginile *Foii Poporului*, acuzându-i de trădare, iar goldiștii răspundeau prin intermediul *Cuvântului Poporului*, lansând tot felul de înțepături la adresa lui Maniu.

***Pedagogie socială în Despărțământul județean „Astra” Constanța
în mandatul lui Petre Stoenescu (1930–1935)***

Daniela Curelea

Demersurile de pedagogie socială specifice asociaționismului cultural în Regionala Astra Dobrogeană au fost inaugurate în mai 1927. Rolul definitiv în ceea ce privește înființarea acestei regionale a revenit generalului Ion Vlădescu. Acesta era obișnuit cu activitatea Astrei, încă din perioada în care a activat în Sibiu, în calitate de comandant al Corpului VI Teritorial de Armată. Din această perioadă data colaborarea lui Ion Vlădescu cu profesorul Andrei Bârseanu, președintele Asociației. Tot în acea perioadă îl regăsim pe căpitanul Mihail Dumitrașcu ca membru al Astrei, calitate în care a susținut prelegeri în zona Sibiului.

Între 1927-1930, maiorul M. Dumitrașcu, ajuns între timp comisar regal la Divizia 9 Infanterie de la Constanța, a făcut parte din Comitetul central al Regionalei Astra Dobrogeană, calitate în care s-a implicat în organizarea de cercuri culturale în județele Constanța și Ialomița. Ofițerul Dumitrașcu a expus în multe rânduri, atât prelegeri pentru sătenii din zona celor două județe, cât și conferințe pentru intelectuali, în centrele organizate în plasele administrative teritoriale din județele Dobrogei. În condiții grele din punct de vedere economic, activitatea a continuat în Despărțământul Municipal Astra Constanța și la nivelul comunelor din acest semnificativ județ dobrogean.

De asemenea, remarcăm activitatea de pedagogie socială specifică desfășurată în mandatul medicului Petre Stoenescu, cu deosebire în cercurile culturale comunale din localitățile: Basarabi, Carol I, Cochereni, Cotul Văii, Regele Ferdinand I, Pazarlia, Târgușor, Saray în care s-au desfășurat demersuri specifice, precum festivități, prelegeri pentru popor, înființarea de biblioteci pentru popor, dezvelirea de plăci comemorative, inaugurarea unor monumente de for public, precum și organizarea unor expoziții de carte și port local în perioada 1930-1935. În adunarea generală din luna mai 1935, Despărțământul Astra Constanța a fost reorganizat.

***Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în perioada interbelică și utopia statului
național creștin (1936–1940)***

Marian Pătru

Până la mijlocul anilor '30, elita intelectuală a Bisericii transilvănene a construit la nivel discursiv imaginea ideală a ordini politice pe care ar trebui să o impună societății noul stat național apărut după primul război mondial. La baza acestui tip ideal politic se afla pe de o parte o concepție de origine herderiană asupra națiunii, și pe de altă parte o respingere tot mai explicită a ideii separării bisericii de stat. Națiunea, văzută ca o realitate omogenă etnic și cultural, a fost identificată cu ortodoxia, ceea ce însemna că statul național ar trebui să fie și ortodox. Începând cu anul 1936, elita Bisericii transilvănene a început să vadă în mișcările de extremă dreapta posibilele mijloace de concretizare a acestei ordini politice ideale, iar în tipul de organizare a statului român în timpul regimului autoritar al lui Carol al II-lea însăși realizarea acesteia sub forma statului național creștin.

Dănilă Papp: secvențe inedite din viața personală (social-comunitar-profesională) în perioada 1894-1950

Dragoș Curelea

Studiul pe care îl supunem atenției dumneavoastră s-a concentrat pe identificarea și prezentarea unor secvențe inedite din viața și activitatea ofițerului român Dănilă Papp, atât pentru perioada în care acesta a servit sub stindardele militare ale Armatei k.u.k. urcând treptele ierarhiei militare până la gradul de colonel în sus-numita armată imperială. Ofițerul Dănilă Papp a fost primit în Armata regală a României Mari. A organizat și comandat mari structuri militar-strategice ale statului român. De asemenea, remarcăm activitatea sa în diferite societăți și asociații din România Mare.

Implicat în acțiunile filialei Cluj a Ligii Antirevizioniste din România, D. Papp, a susținut demersurile întreprinse de P.S. Episcopul dr. Valer Traian Frențiu de la Oradea în vederea construcției căii ferate Valea Iadului-Stâna de Vale. D. Papp a colaborat cu Institutul Social Român condus de profesorul universitar Dimitrie Gusti, cu Fundația Culturală Regală Principele Carol condusă în acei ani de Apostol D. Culea, cu Despărțământul central județean Alba al Astei condus de profesorul de istorie Eugen Hulea.

În calitate de ambasador la Vatican, el a pregătit participarea suveranului român Mihai I și a Mamei Sale, Regina Elena a României, în audiență la Suveranul Pontif Pius al XII-lea. A solicitat audiență și pentru scriitorul Liviu Rebreanu care se afla în fruntea unei delegații de jurnaliști români în Italia.

În septembrie 1943, revenit de la post în țară a participat la evenimentele care au avut loc în Sibiu în organizarea Protopopiatului unit din același oraș și a Universității din Cluj, aflată în refugiul temporar la Sibiu.

Relațiile lui Nicolae Iorga cu Sibiul în anii deceniului al IV-lea din secolul trecut

Vasile Ciobanu

Proiectul cercetării relațiilor stabilite de Nicolae Iorga cu Sibiul și spațiul înconjurător a fost etapizat pe trei secțiuni. După prezentarea celei de-a doua secțiuni (deceniul al III-lea) într-o comunicare din 2021, în acest an ne vom opri asupra momentelor principale din deceniul al IV-lea din secolul trecut.

Un prim moment remarcat a fost în 1931, probabil anul cu cele mai intense relații ale lui Iorga cu sibienii din întreg deceniul. În februarie 1931, Iorga publica în „Neamul Românesc” articolul *Unul din cei vechi, Dimitrie Comșa*, prilejuit de decesul memorandistului sibian în 15 februarie. În 18 aprilie Iorga devenea președintele Consiliului de Miniștri, în care l-a numit subsecretar de stat pentru minorități pe liderul sas Rudolf Brandsch, un sibian. Când N. Iorga a fost aniversat în toată țara la împlinirea a 60 de ani, conducerea Astei a organizat un mare festival în sala Thalia (25 martie 1931) și i-a trimis o telegramă de felicitare. Toată presa sibiană a publicat relatări și articole omagiale. În mai 1931, Iorga era în turneu electoral prin țară și a vorbit unei săli arhipline la Thalia (în 19 mai 1931), iar a doua zi era la Săliște. La sfârșitul anului, în pauza generată de sărbători, Iorga i-a pozat pictorului sibian Hermann Konnerth. În ziarul săsesc din Sibiu, „S.D. Tageblatt”, din 24 martie 1932, pictorul a relatat pe larg cum l-a pictat pe savantul aflat atunci în fruntea guvernului. În 1936, Iorga era invitat la Școala militară din Sibiu pentru o conferință și presa semnala momentul. Deși, în general, relațiile lui Iorga cu liderii sașilor (R. Brandsch, H.O. Roth) erau bune, el a fost iritat de K.K. Klein, redactorul

revistei sibiene „Siebenbürgische Vierteljahrsschrift”. Iorga s-a supărat pentru recenziile favorabile publicate la unele lucrări ale lui Alexandru Philippide și ale lui C.C. Giurescu, pe care istoricul îi considera adversari.

În general, relațiile istoricului cu Sibiul au avut o intensitate mai redusă față de deceniile anterioare.

Crearea Grupului Etnic German și presa românească

Manuela Marin

Lucrarea mea examinează modul în care ziarul românesc *Universul* a reflectat transformarea situației juridice a minorității germane prin crearea Grupului Etnic German. Lucrarea este compusă din trei părți. Prima parte arată cum trecerea României spre un regim dictatorial în anii 1930 a impus o cenzură drastică asupra presei (inclusiv *Universul*), limitând numărul de ziare și conținutul lor. În a doua parte, evidențiez schimbările din politica externă românească în a doua parte a anului 1940 și modul în care *Universul* a reflectat aceste schimbări, în special dezvoltarea relațiilor româno-germane. În sfârșit, voi arăta cum cotidianul *Universul* a raportat despre minoritatea germană și despre crearea și activitatea GEG și cum puținele amănunte incluse în paginile sale au indicat ceea ce GEG reprezenta: o existență independentă și separată din punct de vedere juridic a minorității germane în România și un mijloc de „alinare” deplină la modelul nazist.

SECȚIUNEA A IV-A ETNOLOGIE

Sibiul etnologic într-o enciclopedie a mileniului III

Ilie Moise

Autorul prezintă cea mai recentă sinteză a Academiei Române – Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc – coordonată de acad. Victor Spinei și Dorina Rusu. Tipărită în 2021 la Editura Muzeului Bucovinei din Suceava, această enciclopedie s-a conturat prin colaborarea mai multor cercetători din instituțiile de profil subordonate Academiei Române. La conturarea acestei sinteze, din institutul nostru au participat mai mulți colegi – profesorul Rudolf Grăf (directorul instituției) și Vasile Ciobanu, fiind coordonatori zonali. Responsabilii a 250 de fișe de cercetători dintr-un total de cca 3000. În colectivul de cercetători cooptați de cei doi responsabili se află și dr. Andreea Buzaș, autoare a 15 fișe de etnologi sibieni. Lista parcursă lasă senzația unui dicționar contemporan de etnologie sibiană

Muzeul Etnografic din Gura Râului – trecut, prezent și viitor

Dumitru Câmpean

Comunicarea aduce în atenție date referitoare la înființarea Muzeului etnografic de la Gura Râului, în 1969, locațiile succesive pe care le-a avut până la desființarea lui în 2007. De asemenea, autorul prezintă demersurile pe care le-a întreprins pentru realizarea unui nou muzeu, în anul 2021, într-un spațiu din școala de la Gura Râului, subliniind aspectele cu valoare pedagogică ale unui asemenea punct muzeal.

De la tradiția culturală a vindecării în ruralul românesc la formule tămăduitoare etiopiene în limba ge'ez

Constantin Ittu

În concordanță cu Organizația Mondială a Sănătății, medicina tradițională este suma tuturor cunoștințelor, deprinderilor și practicilor bazate pe moștenirea orală, pe credințele și experiențele locale existente în diferite culturi. Unul dintre aspectele pe care autorul le are în vedere spre a fi analizat este cel al *magicului terapeutic* deopotrivă în ruralul românesc și în cel al universului spiritual etiopian, care a avut ca mijloc de exprimare limba ge'ez. De reținut că în mentalul colectiv rural românesc se regăsește o *tradiție culturală a vindecării*, bazată pe experiența și observațiile unei succesiuni de generații, constituindu-se, astfel, un adevărat patrimoniu de remedii empirice, bazat, în special, pe leacuri vegetale, tradiție dublată de magia cuvântului (a cuvântului bun, în acord cu bunătatea Divinității). În schimb, în universul limbii ge'ez au fost folosite *duluri tămăduitoare* – „de leac”, în accepție tradițională românească –, componente ale unui vast ritual de vindecare, cu un evident rol protector magico-religios.

Învățătura pruncilor din sat sub spectrul obligațiilor cetățenești, interesului național și pierderilor imanente previzibile. Secolul al XIX-lea cel lung

Ana Grama

În Transilvania toate națiile foloseau învățământul confesional. Școala unei confesiuni doar *tolerate* nu putea produce rezultate corespunzătoare, dar cu timpul, mai ales în postpașoptism, școala ortodoxă ardeleană capătă avânt, cu mare influență asupra tuturor componentelor structurale ale satelor. Departate de a fi un fenomen local, acest exod la școli specializate și superioare, scăpau din vedere pierderea celor mai valoroși fii din așezările rurale sub influența noilor ideologi. Consecutiv – dar această aserțiune trebuie bine nuanțată – se înregistra imposibilitatea ridicării satului tradițional la nivelul *creșterii inteligenței* meseriașilor, negustorilor.

Incursiune în parcursul profesional al unui etnolog, în contextul schimbărilor socio-politice. Studiu de caz

Amalia Pavelescu

Interesul pentru cercetarea culturii tradiționale din România cunoaște diferite accente și orientări, în funcție de curentele culturale și regimurile politice. Schimbările socio-politice din secolul trecut au avut repercusiuni asupra produsului cultural publicabil și destinului celor care s-au dedicat studiilor etnologice. O exemplificare în acest sens este parcursul profesional al lui Gh. Pavelescu, care a fost constrâns să se strecoare printre meandrele circumstanțelor politice, folosindu-se de oportunitățile conjuncturale și de posibilitățile individuale.

Expresivitatea limbii române în locuțiuni și expresii populare

Ioana-Narcisa Crețu

Folclorul românesc rămâne o sursă inepuizabilă de inspirație și expresivitate. Lucrarea de față se concentrează pe locuțiuni și expresii mai puțin cunoscute din folclor. Din analiza acestora se poate observa că, pe de o parte, în limba română se folosesc cuvinte populare sau regionale (*a flocăi, breaz, gălci, vărâtec, vârtos* ș.a.) pentru a forma diverse expresii (de pildă, *foame brează, a flocăi pe cineva, a fi vărâtec de gură* etc.), iar pe de altă parte, *Dicționarul de expresii și locuțiuni românești* înregistrează formulări cunoscute doar în anumite regiuni sau expresii populare de tipul *frumos de muc, a frânge carul, a fi vrednic de miraz*. Astfel dacă majoritatea vorbitorilor cunoaște expresia *fluieră-vânt* doar regional se utilizează apelativul *fluieră-n bute* pentru a desemna un bețiv. La fel, dacă ne sunt cunoscute expresiile *foame de lup* sau *foc de paie* nu se poate spune același lucru despre sintagmele *foame brează* sau *foc bengal*. Scopul studiului este de a discuta potențialul expresiv al ramificațiilor teritoriale ale limbii române.

Primul Război Mondial reflectat în poezia lui Ion Hanzu

Rodica Brad

Articolul prezintă modul în care se reflectă Marele Război în poezia populară și mai ales în poezia cultă, cu influențe populare, a poetului Ion Hanzu din Gura Râului. Acesta a participat la război pe multiple fronturi, a fost rănit și apoi a revenit la vatră. A cules cântece de cătănie din Gura Râului, dar mai ales a scris în metru popular amintiri de război (*Cântec din spital, Instrucția companiei, Cântec de jale din Percovici, Descriere de pe câmpul de luptă, Întâmplări grele de pe câmpul de luptă*). O parte interesantă a creației sale privește cântecele scrise de el, care relatează lupte precum cea de la *Gorodiște*.

Patrimoniul cultural imaterial și provocările în salvagardarea și promovarea lui

Silvia Macrea

Cercetarea explorează studii despre patrimoniul imaterial, punând în discuție atât conceptele de patrimoniu viu, mod de viață, cât și importanța comunităților în prezervarea și valorificarea patrimoniului cultural. Sunt abordate procesele de salvagardare, restructurare, resistemizare și revalorizare a patrimoniului, căci relația patrimoniul imaterial – comunitate este, fără îndoială, un proces continuu, cu beneficii și riscuri. În acest cadru, sunt discutate fapte de patrimoniu care pot fi o portavoce a culturii și pot contribui la înnoirea comunității, printr-o infuzie de energii.

Patrimoniul imaterial redat comunității: valorificarea rezultatelor din cercetările în teren în mediul online

Maria Barna

Împărtășirea rezultatelor cercetărilor cu comunitățile cercetate este o datorie morală, un imperativ al cercetării, o validare a concluziilor specialiștilor sau o alegere a cercetătorului? De-a lungul ultimelor două decenii, discuțiile asupra acestui subiect au cunoscut și o abordare adiacentă, prin prisma comunicării în masă, facilitate de internet. Studiile de specialitate erau și sunt mai greu accesibile colaboratorilor noștri din sate, dar dezvoltarea comunicării online prin rețele de socializare facilitează, la o scară nemaiîntâlnită până în prezent, întoarcerea rezultatelor cercetărilor către comunități, către persoanele interviewate și alți membri ai comunităților, deopotrivă. Pentru CJCPCT „Cindrelul-Junii” Sibiu, valorificarea cercetărilor în mediul online nu este doar o strategie de marketing cultural, ci oferă oportunități de continuare a activității de cercetare. În acest sens, în octombrie 2022 a fost demarat proiectul online *#Tradiții pentru mâine*, care facilitează: menținerea legăturilor cu colaboratori din satele județului Sibiu, prospectarea modului în care membri mai tineri ai comunităților se raportează la cultura tradițională, aflarea de informații despre practici similare din alte localități/zonă și, mai ales, educarea publicului larg în spiritul cunoașterii și prețuirii patrimoniului imaterial. Rezultatele calitative și cantitative ale proiectului sunt disponibile pe baza comentariilor și a instrumentelor de statistică și cercetare a audienței, disponibile pe rețelele de socializare.

Expoziția etnografică din Praid

Adrian Stoia

În timpul unor cercetări de teren efectuate în „ținutul sării”, am descoperit o interesantă și cuprinzătoare expoziție etnografică particulară, deschisă în comuna Praid. Colecționarii pasionați de tot ceea ce ține de cultura și tradițiile secuilor, reprezentativi în această zonă etnografică, au cumpărat și expus într-un spațiu, devenit între timp nu foarte generos, o impresionantă colecție de cultură materială, cuprinzând unelte și obiecte casnice, păretare, medalii, vederi, ceramică, mobilier, jucării, veșminte etc. Prezentarea acestei expoziții reprezintă totodată un îndemn la vizitare și cunoaștere a unui patrimoniu deosebit de bogat, al unei etnii care a conviețuit pe acest teritoriu încă de acum un mileniu.

„Cămașa cu umăraș” în colecțiile Muzeului ASTRA

Elena Găvan

Muzeul ASTRA deține una dintre cele mai bogate colecții patrimoniale de port, textile și broderii din țară.

Costumul popular din zona Sibiului poate fi descris ca o imagine unitară într-o diversitate bogată, locală, cu trăsături comune care conturează tipuri specifice ce corespund reperelor etnografice sibiene: Mărginimea Sibiului, Valea Hârtibaciului, Țara Oltului, Valea Târnavelor și Țara Secașului. Între acestea Valea Hârtibaciului ni se prezintă ca o zonă etno-culturală distinctă, dominată de așezări săsești, precum Agnita, Alțâna, Iacobeni, Hosman, Cașolț, Nocrich.

În componența portului popular femeiesc românesc, de tip vechi, de pe Valea Hârtibaciului, cămașa femeiască cu „umăraș” este una dintre piesele cele mai expresive și reprezentative, dovadă a talentului și spiritului artistic al hârtibăcencelor. Alături de găteala capului cu „bortiță” sau cu coif specifică mireșelor, de „vălitura” nevestelor și de șurțele din lână și cătrințele „oacheșe”, ia cu altiță funcțională conferă portului de pe Hârtibaci un loc deosebit în tipologia morfologică a costumului românesc.

Colecția de broderii, bijuterie filigranată a patrimoniului muzeal ASTRA

Alina Matei

Printre piesele de patrimoniu din valoaroasele colecții ale Muzeului ASTRA se remarcă colecția de broderii, bijuterie filigranată a patrimoniului muzeal. Având un număr de aproape 10 mii de piese (9975 mai exact), colecția de broderii stârnește admirația oricărui ochi, indiferent că este avizat sau necunoscător. Uimește prin strălucire și rafinament redând chintesența modelelor folosite pentru ornamentarea pieselor de port și numai.

Fiind una dintre cele mai bogate din țară, colecția este realizată în mare parte din piese cusute separat, pe pânză, și determinante în ceea ce privește localitatea, tehnica, ornamentica și proveniența pieselor. Majoritatea broderiilor provin din Ardeal (zona Sibiului, respectiv Mărginimea Sibiului, 1.917 modele; Țara Oltului, 2.949 modele; Țara Bârsei, 583 modele etc.) și Banat. Dintre acestea, 270 de modele au fost colecționate de Dimitrie Comșa și publicate în albumul: *Din ornamentica română*, Sibiu, 1904.

Scopul existenței colecției de broderie este acela de a fi mărturie a rațiunii poporului român. Faptul că această colecție cuprinde un număr mare și divers de piese, de modele de broderie folosite pentru a înfrumuseța portul popular din România, cât și modele de broderie folosite de-a lungul vremii pentru ornamentarea obiectelor textile de decor, ne îndreptățește să cercetăm, să comparăm și să păstrăm cu sfințenie valoroasa moștenire, să o promovăm și să o facem cunoscută publicului larg.

Considerații privind înmormantarea într-un sat de pe valea Secașului mare

Viorel Fleșer

Lucrarea de față a fost realizată în urma unor investigații începute în 2021 sub îndrumarea doamnei profesoare Maria Șpan de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Socio-Umane. După primele zile ale cercetării axate pe viața omului, am constatat că, la Cut, înmormântarea este unul dintre cele mai complexe rituri de trecere din viața unui individ, un „ceremonial consistent în gesturi, acțiuni, semnificații și texte cântate”, așa cum afirmă, pe bună dreptate, monograful comunității de aici, prof. dr Ilie Moise. La acest eveniment, este implicată întreaga comunitate: numărul participanților variază în funcție de vârsta celui decedat, natura decesului; moartea năprasnică, moartea unui fecior sau a unei fete tinere vor atrage participarea întregului sat. Deși este un eveniment trist, moartea face parte, totuși, din firescul vieții. La Cut, atunci când un om era grav bolnav, se practica, până nu demult, un obicei care urma să-i aline suferința și, cumva, să îi ușureze bolnavului trecerea la cele veșnice: „Când era omu` beteag, luai o cârpă de bucate vârgată și curată și merea cineva din vecini sau chiar cineva din casă la nouă văduve să facă închinăciuni pe ea și când venea cu ea îndărăpt i-o pune aicia, pe piept, și omu` să ușura de boala aia. Acuma, nu-i trecea, dar se ușura de boală...”.

Provocarea de a fi tânăr cercetător la începutul mileniului III – studiu de caz: cel mai recent număr al Revistei de Antropologie Culturală

Maria Șpan, Maria Căldărar, Viorel Fleșer

România are un patrimoniu cultural material și imaterial foarte bogat, de aceea este important să ne preocupăm ca, în mod constant, să existe tineri care să ajungă să îndrăgească acest domeniu în care, mai apoi, să continue să desfășoare activități de cercetare. Care sunt provocările tinerilor cercetători la începutul mileniului III? Ne propunem să răspundem la această întrebare aplecându-ne concret asupra unui grup de tineri cercetători care sunt autorii articolelor celui mai recent număr al Revistei de Antropologie Culturală. Care au fost/sunt temerile lor la început de drum? Cum au reușit să facă față provocării de a face o primă cercetare de teren și de a scrie un prim articol în domeniul antropologiei culturale? Cum cred ei că ar putea fi atrași și alți tineri spre acest domeniu de cercetare? În ce măsură au reușit să devină mai toleranți și să înțeleagă mai bine ființa umană, prin cercetările efectuate? Ce așteptări au tinerii cercetători de la cercetătorii seniori? Comunicarea noastră își propune să răspundă la aceste întrebări.

***Dezvoltarea durabilă a păstoritului în Mărginimea Sibiului
în contextul peisajului cultural carpatic***

Andreea Buzaș

Conceptul de *peisaj cultural*, la nivel european, este din ce în ce mai des prezentat ca o împletire inseparabilă între natură și cultură. Statele membre ale Consiliului Europei au semnat la Florența, în 20 octombrie 2000, *Convenția Europeană a Peisajului*, considerând că scopul statelor semnatare (România a semnat convenția în anul 2002) este de a realiza o mai bună cooperare, în vederea protejării și promovării idealurilor și principiilor care constituie patrimoniul lor comun. Nu putem stopa evoluția creațiilor umane, a tehnologiilor moderne și dezvoltarea economică (profitul, eficiența, globalizarea etc.), dar putem impune niște reguli care privesc protejarea și conservarea elementelor naturale, cât și a celor culturale. Lucrarea prezintă etapele și rezultatele unui proiect privind promovarea și susținerea cercetărilor inter-și multidisciplinare axate pe teme sociale, umane și bio-economice. Cercetătorii angrenați au specializări diferite și aparțin unor institute de cercetare ale Academiei Române.

SECȚIUNEA A V-A ISTORIA CULTURII

Aristotel, Organon, Veneția, Baptista de Tordis, 1484: de la incunabulul din Biblioteca Brukenthal la primele comentarii de logică în limba siriacă (siriană veche)

Constantin Ittu

Biblioteca Muzeului Național Brukenthal adăpostește, în colecția sa de incunabule, un exemplar al *Organonului* lui Aristotel, editat și tipărit de Baptista de Tordis la Veneția, în 27 ianuarie 1484. Baptista de Tordis este activ în peisajul tiparnițelor venețiene între 1481 și 1536, iar în colecția de incunabule a Bibliotecii Brukenthal el este prezent cu cinci titluri, bineînțeles, inclusiv cu *Organonul* lui Aristotel, operă care îl face pe autorul antic părinte al logicii. Tratatul în discuție a stârnit interesul elitelor, inclusiv a celor aflate la est de Eufurat, în nordul Mesopotamiei, leagănul limbii siriace (siriană veche), inițial un dialect al limbii aramaice – vorbită inclusiv de Iisus în Țara Sfântă –, cu dezvoltare ulterioară de sine stătătoare. În secolul al VI-lea, interesul pentru logica aristotelică s-a concretizat într-un număr de comentarii în limba siriacă la textul grecesc, primele dintre acestea fiind cele două ale lui Sergius din Resh'ayna (*Sargis d-Resh'ayna*; †536), *iatros kai philosophos* („medic și filosof”), cu studii în Alexandria Egiptului.

Cărți vechi cu însemne de proprietate, din colecția muzeului din Deva

Georgeta Deju

Prin intermediul comunicării de față ne-am propus să aducem în atenție nume de posesori de cărți, hunedoreni, și nu numai, precum și cărțile acestora păstrate în biblioteca documentară a muzeului din Deva. În acest scop, au fost selectate cărți vechi, străine și transilvănene, imprimate în secolele XVI–VIII, de pe care au fost extrase însemnele de proprietate și notele de mână, continuând și completând cercetări anterioare. Între proprietarii cărților regăsim membri ai unor familii nobiliare hunedorene, nume de funcționari în administrația comitatului Hunedoara, învățători, medici, arhitecți etc.

Utilizând valorosul „corpus” de însemnări constituit din diversele note de mână, semnături, *ex-libris*-uri, aflate pe filele exemplarelor, putem proba existența unor biblioteci din care au făcut parte și, chiar dacă nu cunoaștem numărul cărților care au format bibliotecile din care acestea provin, prezența însemnărilor pe filele cărților sugerează deprinderea de a colecționa, de a personaliza cărțile, de a lăsa note marginale ca urme ale unei lecturi critice, de a transmite mai departe informații importante pentru cel care le-a scris. De asemenea se poate urmări drumul parcurs de respectivele cărți prin diferite colecții, până la locul în care se află astăzi, biblioteca documentară a muzeului din Deva.

Încercare de atribuire a autorilor unor vedute tipărite la sfârșitul secolului al XVII-lea

Anda-Lucia Spânu

Cu această comunicare îmi propun să completez unele informații din comunicări susținute anterior încercând, în același timp, să stabilesc autorul sau autorii vederilor de orașe din spațiul actualei României ce au fost inserate în trei lucrări publicate în ultimul deceniu al secolului al XVII-lea.

În tipografia din Napoli unde, în perioada 1687–1703, erau asociați Michele Luigi Muzio (tipograf între anii 1685–1716) și Domenico Antonio Parrino (tipograf între anii 1665–1716), au apărut două ediții (variante?) tipărite în 1692 – una în două volume și alta în trei volume – și o a treia ediție, în patru volume, tipărită în 1699, a unei lucrări cu același titlu.

Această cercetare se bazează pe textele introductive ale respectivelor cărți, pe alte lucrări tipărite de aceeași echipă editorială, pe scrieri se același tip apărute în anii imediat anteriori și, mai ales, pe compararea imaginilor din toate acestea.

Influențe ucrainene asupra gravurii lui Vlaicu de la Blaj (1751–1752)

Cornel Tatai-Baltă, Anca Elisabeta Tatay

În cadrul tipografiei de la Blaj, care începe să imprime cărți în anul 1750 (*Floarea adevărului*), activează mai mulți gravori: Vlaicu, Endrédi, Sandul, Petru Papavici, Dimitrie Finta. Operele lor sunt, cel mai adesea, de o înaltă ținută artistică, așa cum a dovedit Cornel Tatai-Baltă în volumul *Gravurii în lemn de la Blaj (1750–1830)* apărut la Blaj în 1995. Influența gravurii ucrainene a fost atunci dovedită în câteva cazuri elocvente, dar cele mai noi cercetări, finalizate cu tipărirea în ultimii ani a câtorva volume despre cartea veche ucraineană (în Ucraina și în România), au scos la iveală noi surse de inspirație pentru gravura din cărțile românești vechi de la Blaj, de data aceasta pentru cea a lui Vlaicu.

Cărți românești vechi din secolul al XVIII-lea în colecțiile Bibliotecii Academiei de Științe a Ungariei, Budapesta (Magyar Tudományos Akadémia Konyvtára, Budapest)

Florin Bogdan

O colecție interesantă de carte românească veche, și inedită în același timp, se păstrează în depozitele Bibliotecii Academiei de Științe a Ungariei, în care se regăsesc tipărituri românești vechi apărute în intervalul cuprins între secolul al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Acestea sunt distribuite atât în depozitul principal, cât și în colecția orientală sau în cea de manuscrise și carte rară (mai ales cele datând din secolul al XVII-lea).

Tipărirea românești din secolul al XVIII-lea au apărut în intervalul cronologic 1745–1788, în centre tipografice precum Blaj, Viena, Frankfurt, Leipzig, Hamburg, Cluj sau Sibiu. Numărul volumelor avute în vedere este de 12, însumând 8 titluri (unele cărți se păstrează în mai multe exemplare sau ediții). Nu lipsesc lucrările lui Dimitrie Cantemir, Ilia Andrei, Gheorghe Șincai sau Petru Pavel Aaron. Subiectele abordate sunt de natură teologică, istorică, geografică și filologică.

Cercetarea exemplarelor de carte românească veche păstrate în colecțiile Bibliotecii Academiei de Științe a Ungariei (Budapesta) reprezintă o contribuție la cunoașterea colecțiilor

de carte românească aflate în afara granițelor, cu atât mai mult cu cât unul dintre exemplare prezintă diferențe de paginatie față de cele cunoscute prin intermediul bibliografiei de specialitate.

Catagrafiile robilor aparținători hatmanului Constantin Paladi (1831–1837)

Bogdan Andriescu

Catagrafiile identificate în colecțiile bibliotecii (1831–1837) ne relevă aspecte importante legate de sălașele de robi aflate în proprietatea lui Constantin Paladi din localitățile Podu Iloaiei, Ștefănești, Valea Seacă, Iași, Lețcani, Brătuleni, Totoești, Ciorăști, Ciocani, Grozăștii Bacăului (numărul sălașelor, numărul sufletelor, mărimea familiei, fenomenul migraționist în comunități limitrofe; structura ocupațională – fierar, „alămar”, bucătar, cojocar, scripcar, lăutar, cobzar, vizitiu, bărbier, lingurar, pietrar, ciubotar, croitor; fără ocupații; căsătoria, concubinajul, celibatul, căsătorii oficiate de preoți ortodocși, cereri de binecuvântare preoțească pentru recăsătoriri, onomastica creștin-ortodoxă a prenumelor de persoane; structura de conducere a comunităților de robi; impozitele plătite stăpânului; natalitatea, mortalitatea infantilă).

Femeile fotograf ale Sibiului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Delia Voina

De-a lungul timpului, rolul femeilor fotograf a fost minimalizat în istoria fotografiei, deși au fost, încă din secolul al XIX-lea, printre primii practicanți. Un număr mic de femei au contribuit la „pre-istoria” fotografiei cu toate că, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, unele femei din înalta societate aveau cunoștințe despre știință. Metodele complicate utilizate la obținere fotografiilor au fost descifrate și utilizate de femeile fotograf, în portofoliului lor aflându-se o mare varietate de teme.

Primele femei fotograf, proprietare de studiouri permanente deschise în Sibiu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au fost *Kamilla Asboth* (1938–1908) și *Julie Herter* (1838–1922). Biografia lor ne este azi puțin cunoscută, însă fotografiile realizate de ele, păstrate în colecția de Grafică documentară de la Muzeul Național Brukenthal – Casa Altemberger, ne prezintă o lume aparte din care cele două fotografe au făcut parte, la un moment dat.

Cartea de impresii a Muzeului Sighișoara Veche 1899–1918

Nicolae Teșculă

La Sighișoara, cea mai veche instituție culturală este Muzeul de Istorie organizat în Turnul cu Ceas, simbolul orașului. Acesta, la data de 25 iunie 1899, își deschide porțile pentru publicul vizitator și rămâne deschis până în zilele noastre. O sursă importantă legată de începuturile muzeului sighișorean este reprezentată de prima Carte de impresii. Ea a fost folosită în primele decenii de funcționare a instituției. După datarea semnăturilor s-ar încadra în orizontul cronologic cuprins între 1899 și 1918. Din păcate, prin expunerea sa liberă în anii '40 și anii '70 ai secolului XX au mai apărut semnături ale unor vizitatori din această perioadă.

Dincolo de aceste inadvertențe, este un important izvor, care ne menționează deviza instituției, primii vizitatori din 25 iunie 1899, în frunte cu primarul orașului Friedrich Walbaum și o serie de personalități locale din acea vreme. Avem semnăturile unor vizitatori anonimi sau celebri, care au trecut pragul instituției în intervalul cronologic 1899–1918. Printre aceste semnături, descoperim pe cele ale profesorului Friedrich Brewerth, a viitorului savant Hermann Oberth, a colecționarului Karl Haldenwang sau a savantului Alexandru Tzigara Samurcaș. De asemenea, prezența unor semnături din perioada 1914–1918 ne demonstrează ca instituția a fost deschisă și în anii grei ai primului război mondial.

Pacienți psihiatrici și artiști – Adolf Wölffli (1864 Berna – 1930 Waldau/Berna) și Else Blankenhorn (1873 Karlsruhe – 1920 Konstanz)

Gudrun-Liane Ittu

Cu un secol în urmă, în 1922, Hans Prinzhorn, istoric de artă și medic, care între 1919 și 1921 a fost medic asistent la Clinica psihiatrică din Heidelberg, a publicat renumita sa carte *Bildneri der Geisteskranken / Lucrări ale bolnavilor mintali*, în care sunt prezentați 10 pacienți talentați nu numai ca bolnavi psihici, ci și ca artiști. Cartea s-a bucurat de mare succes în rândurile artiștilor avangardiști, care au găsit o sursă de inspirație în arta acestor outsideri. Cu un an înainte de apariția cărții lui Prinzhorn, psihiatrul Walter Morgenthaler publicase monografia *Ein Geisteskranker als Künstler / Un artist bolnav mintal*, o carte în care este omagiat Adolf Wölffli, pacient al sanatoriului Waldau. În timpul șederii sale la Heidelberg, Prinzhorn adunase un număr însemnat de lucrări artistice ale pacienților psihiatrici, lucrări ce formează nucleul muzeului care astăzi îi poartă numele. În colecție se găsesc și lucrări de Adolf Wölffli și Else Blankenhorn, artiști a căror viață și operă fac obiectul prezentării de față.

Agencia (Sucursala) Cluj a Băncii Naționale a României în perioada 1919–1946

Nadia Manea

Agencia (Sucursala) BNR Cluj între 1919 și 1946 continuă și completează două demersuri mai vechi (2009 și 2019) de reconstituire a activității acestei reprezentanțe a Băncii Naționale a României, urmărind: înființarea agenției și ridicarea ei la statutul de sucursală; implicarea personalului în procesul de unificare monetară din anii 1920–1921, având în vedere că în acest oraș transilvan a funcționat atât una dintre cele două comisiuni centrale, cât și un centru de aprovizionare; preluarea sediului fostei Bănci a Austro-Ungariei, lucrările de întreținere și modernizare, precum și achiziția altor clădiri în contextul crizei locale de locuințe; evoluția operațiunilor, al căror volum a depășit în scurt timp pe cel al sucursalelor BNR din Vechiul Regat, precum și inventarierea prezentatorilor locali (bănci și firme) la scontul BNR; impactul negativ al Marii Crize Economice și al legilor de conversiune; implicarea BNR în acțiunile locale de binefaceri. Spre deosebire de alte sucursale, în cazul cărora s-a înregistrat o mobilitate semnificativă a personalului, reprezentanța BNR din Cluj a fost condusă în perioada interbelică doar de doi directori, respectiv: Gheorghe Ionescu și Sabin Cioranu. Prezentarea activității Agenției (Sucursalei) Cluj din intervalul 1919–1946 include și momentul evacuării personalului și a valorilor acesteia în septembrie 1940, precum și reluarea activității în primăvara anului 1945, când a fost necesară o nouă unificare monetară.

Colecția Ceașescu în Muzeul Franz Binder: origine, interpretări

Adriana Avram

„Colecția de artizanat contemporan” este numele cu care este înregistrat în cadrul Muzeului *Franz Binder* (parte din CNM ASTRA) cumulul de piese reprezentând o parte din cadourile primite de către cuplul Nicolae și Elena Ceașescu în cadrul vizitelor oficiale în afara Europei sau la primirea unor astfel de delegații. Obiectele implicate în procesul ritualizat al întâlnirilor diplomatice au fost inițial găzduite de către Muzeul Național de Istorie a României, fiind apoi distribuite în baza unor negocieri, prin repartiții guvernamentale, către mai multe muzee din țară în funcție de specificul lor. Muzeul *Franz Binder* a primit ceea ce a fost încadrat ca „etnografic” deși numai o parte dintre piese pot fi considerate ca fiind „reprezentative” sau „auto-etnografice”, criteriul principal fiind originea în afara Europei. Lipsa parțială de rigurozitate în modul de înregistrare a datelor la inițierea procesului de patrimonializare (înainte de evenimentele din 1989), date preluate automat incomplet de către specialiștii muzeului, împreună cu reticența Muzeului *Franz Binder* / ASTRA în a atașa numele cuplului prezidențial respectivei colecții și de a o valorifica drept un întreg au dus, pe de-o parte, la o cercetare insuficientă a acesteia, iar pe de altă parte, la interpretări menite să sublinieze exclusiv un caracter etnografic prin asociere cu restul colecțiilor, pierzând din vedere sau eludând contextul constituirii acesteia. Analiza corespondenței administrative a muzeului, numai recent inclusă în arhiva științifică, oferă argumente noi pentru modul în care colecția poate fi re-interpretată.

COMITET DE ORGANIZARE

Coordonator: Rudolf Gräf

Membri:

Andreea Buzaș

Vasile Ciobanu

Dan Dumitru Iacob

Anda-Lucia Spânu

Maria Crîngaci-Țiplic